

TURUL

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság
Közlönye

A KÖZGYŰLÉS MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

RÁCZ GYÖRGY főszerkesztő

AVAR ANTON, KOVÁCS ELEONÓRA, KÖRMENDI TAMÁS,
LACZLAVIK GYÖRGY, NEUMANN TIBOR, SOÓS ISTVÁN

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENEALÓGIAI TÁRSASÁG
MMXXIV

C. TÓTH NORBERT*

Mit „keresett” 1530-ban kiskállói Vitéz János Máramaros megyében?

What Was the Purpose of János Vitéz of Kiskálló's Activities in Máramaros County in 1530?

The author dedicated a standalone monograph to János Vitéz of Kiskálló, in which he presented the trajectory of his career. Even in that earlier work, he noted that, with the continued uncovering of primary sources, it would likely become possible to supplement the available biographical data. The present study addresses an episode from 1530 involving János Vitéz in his capacity as royal captain in Máramaros County — a so-called “adventure” that, due to a lack of documentation, was only briefly mentioned in the previously published volume. Drawing on a newly discovered source — entitled Register of monies due to His Royal Majesty and handed over to János Vitéz of Kiskálló at various times in the counties of Bereg and Máramaros — it has been possible to reconstruct Vitéz's activities in the region. Acting on the orders of King John, in the first half of 1530 he confiscated and secured for Tamás Nádasdy the estates and revenues in Bereg and Máramaros Counties that had previously been held by the Ártándi brothers. Furthermore, he undertook a diplomatic mission to Transylvania in connection with matters concerning certain castles. The appendix to the present study includes the full text of the original source.

A Vitéz János pályafutásáról írt könyvben röviden, egy mondat erejéig érintettem az öt máramarosi koronaváros – azaz királyi mezővárosok, Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező és Sziget¹ – Ferdinánd királyhoz 1531. május 9-én írt levelét, amelyben többek között védelmet kértek a huszti várkapitány és társai ellenében.² A levélben röviden arról is szó esik, hogy kiskállói Vitéz János bizonyos famulusai az előző évben, Huszt vár ostromakor kirabolták az ottani lakosokat.³ Az eseményt egyéb források hiányában sem időponthoz, sem pedig alkalomhoz nem tudtam kötni, s találgatásokba pedig nem akartam bocsátkozni, mivel – mint írtam – „(e)gyúttal teljesen biztos vagyok benne, hogy a következő évtizedek forrásfeltáró munkáinak köszönhetően életére nézvést még bőségesen kerülnek elő adatok.”⁴ Nos, az első új adat(ok)ra nemhogy évtizedeket, egy évet sem kellett várni. A kötet megjelenése után, másik témához kapcsolódó források keresése kapcsán a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának középkori adatbázisában az ismeretlen provenienciájú iratok Jagelló-korra keltezett iratai között – Borsa Iván szavaival élve – „szőrfölgetve” egy levéltáros által „számadás” megnevezéssel

ellátott papírlap fotóját találtam, elsőre korántsem kellemes meglepetéssel szembesülve. Minden szerző rémálma ugyanis az, hogy a kézirat nyomdába adása, illetve megjelenése után az általa feldolgozottként vélt témába vágó új forrás, adat kerül elő. A keserűséget azonban hamar enyhítette a mindössze három oldalas év nélküli, de 1510 és 1526 közé keltezett jegyzék tartalma, amelynek szövegét az írás végén teljes terjedelmében közlöm. Lássuk hát előbb a forrást!

Mint fentebb már említettem, a számadásban nincsen semmilyen időhöz kötést segítő keltezés (sem évi, sem napi), így nincs más lehetőségünk mint annak szövegéből kiindulni. Az első fontos információkat már az irat címe elárulja: „A Bereg és Máramaros megyékben különböző időpontokban a királyi felség részére járó és kiskállói Vitéz János kezébe átadott pénzek registruma”.⁵ Mindez azt jelenti, hogy a meg nem nevezett uralkodó a két megyéből királyi címen beszedett adókat Vitéz János részére utalta ki. Kérdés, hogy erre mikor kerülhetett sor? Bereg és Máramaros megye története 1526 előtt nagyjából hasonló utat járt be: amikor volt királyné, akkor az ő birtokában (1502/1504–1506, 1522–1526) volt a megye (ispánsága és a királyi birtokok jövedelme).⁶ Az 1506 és 1522 közötti időszakban, amikor nem volt felesége az éppen uralkodó királynak, akkor a két megye birtoklása némiképpen másként alakult. Bereg megye, illetve a munkácsi királyi uradalom előbb Csaholyi Ferenc (1507–1508), majd mint zálogbirtokos

* A szerző az MTA doktora, a Magyar Nemzeti Levéltár főlevéltárosa, a HUN-REN-Magyar Nemzeti Levéltár-Szegedi Tudományegyetem Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának vezetője.

1 Gulyás László Szabolcs: Városfejlődés a középkori Máramarosban. (Erdélyi Tudományos Füzetek 280.) Kolozsvár 2014. 7.

2 HU-MNL-OL-E 148-a-49.-19. [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Kamara Archivuma, Neoregistrata Acta]

3 C. Tóth Norbert: Két királyi szolgálatában. Kiskállói Vitéz János (†1548) életútja. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 18.) Bp. 2024. 62.

4 Uo. 9.

5 Lásd a szöveget a Függelékben!

6 C. Tóth Norbert: Szilágyi Erzsébet „udvara”. In: Márvány, tárház, adomány. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk. Kadas István – Skorka Renáta – Weisz Boglárka. (Magyar történelmi emlékek. Értekezések) 2019. 51–114., 56–58.

a volt kincstartó, Várdai Ferenc váci püspök (1510–1514), végül pedig Bornemissza János kezén (1514–1522) volt.⁷ Máramaros megye ispánságának és a királyi uradalmak birtoklása csak messziről nézve tér el Beregétől: 1506–1509 és 1509–1510 között az aktuális kincstartó, Battyányi Benedek, illetve Várdai Ferenc kezén volt, majd utóbbtól királyi engedéllyel Sárkány Ambrus és Szalkai László vette zálogba, kifizetve a Várdai felé fennálló királyi adósságot (1510–1511), tőlük pedig Perényi Gábor váltotta magához (1511–1518). Az ispánság és az uradalmak felét előbb Szalkai (1516–1517), majd csébi Pogány Zsigmond (1517–1522) kapta meg.⁸ Az előbbieken leírtak alapján bizvást kizárhatjuk, hogy kiskállói Vitéz János 1526 előtt bármikor is engedélyt kapott volna a királyi adók saját részre történő beszédésére, ebben annál is inkább biztosak lehetünk, mivel egyrészt közéleti pályája az 1510-es évek legvégén indult, másrészt 1522-ig nem volt olyan tisztsége, amelynek fejében ekkora összeget kellett volna kiutalni számára, utána pedig a kincstárból utalták a fizetését, mint a többi parancsnoknak.⁹

A forrásunkban azonban van még arra utaló jel, hogy keletkezését inkább a mohácsi csata utáni időszakban kell keresnünk. Az egyik tétel szerint ugyanis a beszédett pénzekből 20,5 forintot olyan futároknak fizettek ki, akik levelet vittek Budára bizonyos *Laczký* és *Nadasdy* uraságokhoz.¹⁰ Az utóbbi egyértelműen azonosítható Nadasdy Tamással, míg a másik mögött szintén az 1526 utáni korszak neves figurája, Hieronym Łaski, azaz magyarosan Laski Jeromos lengyel főúr neve rejtezik. Laski 1527-ben lépett Szapolyai I. János szolgálatába, majd 1535-ben, elfogatása miatti bosszúból Habsburg I. Ferdinánd király diplomatája lett.¹¹

Nadasdy Tamás a mohácsi csata után Ferdinánd osztrák főherceg magyar királyságát fogadta el és egyik főszervezője a hívek toborzásának, majd az 1527 nyári hadjáratban is kitüntette magát és Budavár kapitányi tisztét nyerte el. János király visszatérésekor ő védte Budát, de a német katonák a vár átadására kényszerítették, mivel azonban ellenállt, lefogták. 1529. szeptember 8-án a várat és őt is török kézre adták,¹² majd kalandos körülmények közepette Szapolyai táborába ment és hűségére tért. A következő év elején, amikor Ludovico Gritti kincstartó visszatért Sztambulba, helyettesévé a Budán hagyott Nadasdyt nevezte ki.¹³ A királyi jövedelmek kezelője

– akit sokszor egyszerűen kincstartónak is neveztek¹⁴ – egyúttal Bereg és Máramaros megyék (és az ottani sókamarák) ispánja is lett.¹⁵ Nadasdy négy évvel később, most nem részletezendő okokból (Gritti tevékenysége János királyságában, a Kanizsai Orsolyával kötendő házasság, illetve az azzal járó vagyron megszerzése) 1534. augusztus 6-án írta alá a Ferdinánd királyhoz történő átpártolását jelentő iratot.¹⁶

A fentebb leírtak fényében a számadás keletkezését az 1530. évre tehetjük (ne feledjük, 1531-ben arról írtak, hogy Vitéz János előző évben járt ott). Nadasdy mint a királyi jövedelmek kezelője és a két megye ispánja kiutalhatta – sőt, ekkor a királyon kívül csak neki volt joga kiutalni – az adót Vitéz János és kísérete részére. Az elszámolást talán Nagyvátyi János, Nadasdy ottani, a só- egyéb ügyek intézésével megbízott embere készíthette.¹⁷

Mit tartalmaz a számadás?

A számadás felépítése szokásosnak mondható, noha ezt a szöveg nem jelzi: a pontos összeadást tükröző *summával* záruló első fele a Vitéz János részére – valószínűleg inkább rendelkezésre – átadott királyi jövedelmeket sorolja fel, az utána következő rész pedig feltételezésem szerint – legalábbis, ha összeadjuk az összegeket – az ebből történt kifizetéseket tartalmazja. Nézzük sorjában!

Bereg megye adóbeszedői 356,5 forintot, a Máramaros megye királyi adójának hátralékai fejében 124,24, Huszt, illetve Visk és Técső városok taksája fejében pedig 148, illetve 226 – összesen 854,74 – forintot adtak át Vitéz Jánosnak. Az így beszédett forintokból aztán valaki – talán a fentebb említett Nagyvátyi János – teljesített különböző kifizetéseket: először is – amikor Vitéz János királyi szolgálatban volt – a szervitorai részére 320 forintot, illetve amikor ugyanő Beregszászon, illetve Huszton tartózkodott, konyhájára (élelmezésére) 31,09 forintot adott át. A szövegben csak *Homonnay* uraságként emlegetett Homonnai Ferenc lovasai 105, míg gyalogosai – három különböző alkalommal – 156,5 forintban részesültek. A – két vezetővel lévő – hajdúk 53 forintos fizetést kaptak. A következő tételek már a különböző személyek számára történt kisebb összegű kifizetéseket tartalmazzák: a rónai kamarások több alkalommal sóvágásra összesen 50, Verebélyi János szolgálataiért 47,75, Nadasdy Tamás faktora, Gergely presbiter 40 forint fizetésben részesült. A levélvivőnek budai útjára, mint már szó esett róla, 20,5 forintot, Balog Ferencnek és Béli Miklósnak, illetve Ilosvai Andrásnak a királyi kontójára 28, illetve 4 – összesen 855,84 – forintot fizettek ki. (A bevételek és kiadások közötti az utóbbi „javára”

7 C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás – W. Kovács András: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. Megyék. (Magyar történelmi emlékek. Adattárak) Bp. 2017. (= Arch. 1458–1526. II.) 65–67.

8 Uo. 153–155., vö. még *Draskóczy István*: A magyarországi kőszó bányászata és kereskedelme (1440–1530-as évek). (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Bp. 2018. 88–92.

9 C. Tóth N.: Két király szolgálatában 40., 48., 55.

10 „Item portatoribus litterarum versus Budam ac dominos Laczký et Nadasdy fl. 20,5.”

11 *Barta Gábor*: A Sztambulba vezető út (1526–1528) (Gyorsuló idő) Bp. 1983. 141.

12 Vö. *Szerémi György*: Magyarország romlásáról. Erdélyi László fordítását átdolgozta Juhász László. A bevezetést és a jegyzeteket írta Székely György. (Monumenta Hungarica V.) Bp. 1961. 192–193.

13 *Bessenyei József*: Nadasdy Tamás a politikus és államférfi. In: Nadasdy Tamás (1498–1562). Tudományos emlékülés: Sárvár, 1998. szeptember 10–11. Szerk. Söpte István. Sárvár 1999. (Nadasdy Ferenc Múzeum kiad-

ványai 3.) 9–27., 12–14. – Nadasdy az *administrator universorum provinciarum regium* címet használta (HU-MNL-OL-E 148-a-575.-11.).

14 Pl. HU-MNL-OL-E 185-1.- Nagybánya város – NT. -1. [Archivum familiae Nadasdy] (*tesaurario regie maiestatis*)

15 Az eseményekre lásd *Draskóczy I.*: A magyarországi kőszó i. m. 117–118. – Ispánként szerepel pl. 1530. jún. 22-én (HU-MNL-OL-E 148-a-692.-17.).

16 *Bessenyei J.*: Nadasdy Tamás 17.

17 Vö. *Draskóczy I.*: A magyarországi kőszó i. m. 118.

mutatkozó 1,1 forint különbség elhanyagolható, akár az egyes tételekben lévő számolási hibából is eredhet.)

A jegyzékben szereplő Nádasdyról és Laskiról már esett szó, de a többiek közül is vannak olyanok, akiknek neve ismert a korszakban. Homonnai Ferenc, Szapolyai János rokona, 1527-ben annak tárnokmestereként,¹⁸ 1528-ban királyi tanácsosaként szerepelt,¹⁹ míg 1531-ben tíz lóval állt a király szolgálatában.²⁰ Béli Miklós 1531-ben János király szervitora,²¹ egészen pontosan debreceni tisztartója volt, illetve előző évben kiegészülve Borbély Lőrinc és (Sárközi)²² Gergely deák akkor szintén debreceni tisztartókkal Kisvárdára várának Serédy Gáspártól történt visszafoglalói voltak.²³ Béli 1532 nyarán már visegrádi várnagy volt.²⁴ Hasonlóképpen hű embere lehetett Verebélyi János is Szapolyainak, ő Verebélyi Györgynek, az egykori egri püspöki javak kormányzójának fia,²⁵ 1532-ben a királytól négy évi adómentességet kapott Verebély birtokára.²⁶ A következő évből ismerjük a feleségét, Klárát is, aki nem más volt, mint Kisvárdai László leánya.²⁷

18 Kubinyi András: A Szapolyaiak és familiárisaik (szervitoraik). In: Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica 13. (2008) 3:227–265., 228–229.

19 C. Tóth N.: Két király szolgálatában i. m. 57., 59., 78.

20 Simon Zsolt: Szapolyai János familiárisainak egy lajstroma 1531-ből. In: Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica 13. (2008) 3:315–332., 325.

21 1531. május 7-én Sárközi Gergely debreceni tisztartó Béli Miklósnak 12 lóra, Borbély Lőrincnek pedig 25 lóra adott 150, illetve 111 forint hópénzt (HU-MNL-OL-E 185-1.- Sárközi Gergely – NT. -5.).

22 A neve alapvetően Gergely deákként szerepelt a forrásokban, de saját leveleiben, pl. 1531. évi, Debrecenben, debreceni officálisként kelt nyugtájában „Sarkwzy”-ként nevezte magát (HU-MNL-OL-E 148-a-803.-29.; lásd az előző jegyzetet is).

23 C. Tóth N.: Két király szolgálatában i. m. 64. – Ehhez kiegészítésül érdemes teljes szövegében idézni a szintén újonnan talált, Sárközi Gergely és Borbély Lőrinc Kisvárdára várából Nádasdy Tamáshoz küldött 1531. jún. 6-i levelét, amely az eseményeket némiképp más fénybe helyezi: „Magnifico domino, domino Thome de Nadasdhy, illustri domini gubernatori regni locumtenens etc., domino nobis gratiosissimo. Magnifice domine, domini mihi gratiosissime post perpetuorum servitionum nostrorum commendationem! Regia maiestas, dominus noster clementissimus medio domini Ioannis Wythez petit a nobis arcem Kyswarda et vult sua maiestas, ut ad manus ipsius domini Ioannis Wythez arcem ipsam assignemus. Nos autem id facere nolumus tum propterea, ut sua maiestas nos provideat pro nostris servitiis fidelibus, tum vero quia a do(minationi) vestra m(agnifica) informationem, quid in restitutione arcis nobis facienti sit, accipere volumus. Petimus do(minationem) vestram m(agnificam) et eidem supplicamus, velit nobis pro nostris perpetuis servitiis consilio bono et auxilio apud suam maiestatem adesse, omnem enim animum et voluntatem nostram sue maiestati et do(minationi) vestre m(agnifice) per hunc fratrem nostrum Nicolaum Bely significavimus. Deus conservet do(minationem) vestram m(agnificam) feliciter. Ex arce Kyswarda, feria tertia ante festum sacratissimi coporis Christi, anno Domini 1531. Eiusdem vestre do(minationis) m(agnifice) servitores Gregorius Sarkewzy et Laurentius Borbel.” – HU-MNL-OL-E 185-1.- Sárközi Gergely – NT. -6.)

24 Slovensky Národný Archív, Leleszi konvent hiteleshelyi lt., Acta annorum 1534–1538-21. (Az adatot Szabó András Péter szívessége révén ismerem.)

25 HU-MNL-OL-DL 19792. [Diplomatikai Levéltár] (Az adatot Faragó Dávid szívessége révén ismerem.); Nagy Iván: Nógrádvármegye története az 1544-ik évig. Balassagyarmat 1907. 124.

26 HU-MNL-OL-E 148-a-391.-2.

27 HU-MNL-OL-E 148-a-391.-16.

Balog Ferenc – balkányi (Szabolcs m.) nemes²⁸ – 1525-ben Vitéz János által kijelölt királyi ember volt a Szabolcs megyei Penészlek birtok iktatásánál.²⁹ 1533–1534-ben Szabolcs megye hatóságával pereskedett egy ügyben.³⁰ Ilosvai András 1522-ben Bátor István nádor familiárisaként rendszeres hópénzben (fizetésben) részesült.³¹ Lakhelyének megfelelően Szapolyai Jánoshoz csatlakozott 1526 után: Buda 1530. évi ostroma idején a király mellett vitézül küzdött,³² illetve mint a királyi udvar lovasainak egyike szerepel az év októberében.³³ (Talán még ő lehet az, akit a paposi Ördög család tagjai királyi embernek jelöltek 1543-ban.)³⁴ A jegyzékben említik még Nádasdy Tamás factorát, Gergely presbitert is, aki azonos lehet Nádasdy 1530. június 5-i levele egyik címzettjével, Pap Gergely *episcopus Budensis*-szel.³⁵ (E püspökség neve mögött valószínűleg a vidini, azaz magyarul bodonyi, esetleg a dalmáciai budvai címzetes püspökség rejtőzhet.)

Miről szól a jegyzék?

Itt az ideje a címben feltett kérdésre válaszolni. Kiskallói Vitéz János a szó köznapi értelmében pénzt nem keresett Bereg és Máramaros megyei „kiküldetése” során, hiszen csak azt fizették ki neki, illetve a többieknek, amiért megszolgáltak. És itt jön a kérdés másik fele, mit keresett, azaz miért kellett Máramaros megyébe jókora csapattal felvonulnia Vitéz Jánosnak? Talán nem tévedünk nagyot, ha az akciót az Ártándiak lefogására vezetjük vissza. A testvéreket valamikor 1530. január vége felé tartóztatták le³⁶ (majd egy év múlva végezték ki őket),³⁷ minderről János király január 26. és 28. közötti Budán kelt leveleiből értesülünk. A korábbiiban megparancsolta Máramaros megye minden rendű és rangú lakójának, hogy őrizték az utakat, nehogy Ártándi Pál kijuttassa a huszti és munkácsi várakból ebül szerzett pénzét és ingóságait, illetve feleségét és gyermekeit. Ha másképp cselekszenek, rajtuk és örökösükön fogja megvenni a várakban lévő ingóságok értékét.³⁸ A január 27-én általános parancsában fő- és jószágvesz-

28 1534-ben is ott lakott: HU-MNL-OL-P 540-I.-C-178. [Petróczy család]

29 C. Tóth N.: Két király szolgálatában i. m. 140.

30 HU-MNL-OL-P 540-I.-C-179.

31 C. Tóth Norbert: Egy főúri udvar a késő középkori Magyarországon: az eccsi Bátoriak. A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve 59. (2017) 113–134., 120.

32 HU-MNL-OL-E 185-1.-t.-3. „Nomina fidelium servitorum regiae maiestatis, qui tempore obsessionis civitatis et castris Budensis penes maiestatem suam viriliter pugnaverunt” „Andreas Ilosway” neve sorrendben a hatodik helyen áll. (Az adatot Szabó András Péter szívessége révén ismerem.)

33 HU-MNL-OL-E 185-1.-t.-28. 1530. okt. 18. Buda. A királyi udvari lovasainak kifizetési jegyzéke: „Ilosway eq. II f. II.” (Az adatot Szabó András Péter szívessége révén ismerem.)

34 HU-MNL-OL-E 148-a-872.-43/1.

35 HU-MNL-OL-E 185-1.-Nádasdy Tamás – Zybryk B. és Gergely -1.

36 Barta Gábor: Ludovicus Gritti magyar kormányzósága (1531–1534). Történelmi Szemle 14. (1971) 289–319., 291.

37 Draskóczy I.: A magyarországi kósó i. m. 120.

38 HU-MNL-OL-E 144. [Magyar Kamara archívuma, Történelmi emlékek; a mikrofilmmásolatot használtam: HU-MNL-OL-X 1510.-I. Belügy (6608. tekercs, I. cím, p. 80-81.)] (Az adatot Szabó András Péter szívessége révén ismerem.)

tés terhe alatt meghagyta mindenkinek, hogy segítsék kiküldött embereit az Ártándi Pál által a máramarosi sóbányákból jogtalanul elszállított sója lefoglalásában.³⁹ Végül 28-án értesítette a megye hatóságát meg Huszt, Técső, Visk, Hosszúmező és Sziget mezővárosok tanácsát és polgárait, hogy Ártándi Pált különböző ellene irányuló nagy gonoszságok miatt testvéreivel, Balázssal együtt börtönbe vetette és nem csak életük, hanem javaik és dolgaik is kegye és hatalma alatt állnak. Nádasdy Tamást, a királyi jövedelmek kezelőjét küldi közéjük az eddig Pál és testvére kezén volt várak, kastélyok, hivatalok, mezővárosok és más egyebek részére történő lefoglalására, egyúttal meghagyta Tamásnak azt is, hogy az eddig szintén az Ártándiak kezén volt máramarosi kamarákat is foglalja le és vegye át, ezért megparancsolta nekik, hogy mindenben segítsék munkáját.⁴⁰ Ugyanerről a napról fennmaradt több, az előző paranccsal majdnem azonos szövegű levélfogalmazvány is:⁴¹ egy – teljes szövegű – a debreceni uradalom offiálisaihoz szól, egy – rövidített – a munkácsi várhoz tartozó településekhez,⁴² egy-egy – említés-szerű⁴³ – pedig a Huszt⁴⁴ és Kereki várakhoz tartozó településekhez, továbbá egy általános parancs a Magyar Királyság bármilyen rendű és rangú lakosaihoz, valamint az előbb idézett, Máramaros megyéhez szóló oklevél fogalmazványa.

Nádasdy Tamás valamikor február első felében indult el Budáról – egy esetleges egri kitérőt követően⁴⁵ – március legelején érkezhettek meg Bereg megyébe, március 2-án már Munkács mezővárosban volt.⁴⁶ György számtartóhoz (*rationista*) küldött leveléből többek között arról értesülünk, hogy a munkácsi várnagyok János király hűségén maradnak és megtartják a várat és amikor úgy látják, visszaadják, annak uralmát szabadon élvezheti; továbbá György társával, (Kápolnai)⁴⁷ Ferencsel minden órában várja Vitéz János válaszát és

csodálkozik az ügy késlekedésén.⁴⁸ Egy hónappal később már Huszton volt, már amennyiben Ártándi Pálné Telegdi Fruzsina által április 3-án, a várban Nádasdy Tamás részére kiállított nyugta alapján azt gondoljuk, hogy Nádasdy is személyesen jelen volt.⁴⁹ Újabb egy hónappal később, május 5-én is még ott volt,⁵⁰ de 19-én már újra Munkácson találjuk: a beregszászi offiálisokhoz küldött levelében egyfelől bizonyos szöveket Husztra kért küldeni, másfelől tájékoztatta arról – és itt következik a minket jobban érdeklő rész –, hogy a király visszarendelte őt, Kállait pedig Erdélybe küldte Nagy Lászlóhoz, de nem valószínű – Nádasdy szerint – hogy sokáig ott maradjon; időközben visszatért Kállai követe és elmondta, hogy Bátor István azt válaszolta: hajlandó a várat (Munkácsot) a királynak visszaadni, és ha a király azt kívánja, hogy Nádasdy kezére adják, akkor elfogadja.⁵¹ Vitéz János e követségéről (hacsak nem oda-vissza járt) már Laski Jeromos 1530. április 16-i Szentmártonból Nádasdyhoz küldött leveléből is értesülünk. Előbb arról írt, hogy Homonnai Ferenc nem érkezett meg, illetve ő maga ma Debrecenben, másnap a Tisza révénél, Vásárhelyen, kedden (ápr. 18.) pedig Budán lesz, továbbá Nádasdy parancsolja meg Ferencnek, hogy Borbély Lőrincsel legyenek kölcsönös egyetértésben.⁵² Valamint beszámolt arról is, hogy visszatért Kállay János követe somlyói (Bátor) Istvántól, aki megírta, hogy Munkács várát nem szükséges megostromolni ágyúkkal, mert ő a várnagy és a várat kész megtartani a királyért és érte, másért mégis egyedül akarja kézben tartani.⁵³ (Lasky májusban már Budán volt, a hónap közepén azonban súlyosan megbetegedett,⁵⁴ május 24-én még felépülőben volt, mert Bács megyei Benedek útján üzentte meg Nádasdynak, hogy mihamarabb térjen vissza Budára, mert Bécsbe megérkeztek a spanyolok és jönnek ellenük. A király – mint hírlík – Debrecenből a napokban visszatér, ő

39 HU-MNL-OL-E 148-a-1086.-3. (Az adatot Szabó András Péter szívessége révén ismerem.)

40 HU-MNL-OL-E 148-a-575.-11. – Idézi Barta G.: Ludovicus Gritti 291., *Draskóczy I.: A magyarországi kőso 118.*

41 HU-MNL-OL-E 148-a-1788.-13.

42 Ennek tisztázati példánya: HU-MNL-OL-E 142.-27.-43. [Magyar Kamara Archivuma, Acta Publica.]

43 „Ad pertinentias castris nostri Hwzth similiter; Ad pertinentias castris Kereky similiter.” – Az utóbbi az Ártándiak saját vára volt (*Bárany Attila: Bihari nemesek útja az országos politikáig: az Ártándiak.* In: Nagyvárad és Bihar a késő középkorban. Szerk. Zsoldos Attila. [Tanulmányok Biharország történetéről 12.] Nagyvárad, 2024. 173–222., 178.)

44 Ennek tisztázati példánya: HU-MNL-OL-E 142.-27.-43.

45 János király Budáról 1530. jan. 29-én Zemplén megye hatóságához küldött parancsa szerint az egri püspökség bizonyos 1529 évi jövedelmeit az ország szükségleteire akarja fordítani és ezzel kapcsolatban Nádasdy Tamás királyi jövedelemigazgató, az egri püspökség adminisztrátora fog intézkedni, ezért segítsék munkáját (HU - MNL-OL-E 150-12.-2. [Magyar Kamara Archivuma, Acta ecclesiastica] – Az adatot Szabó András Péter szívessége révén ismerem.) – A kitérő megvalósulására egyelőre konkrét adatunk nincsen, legalábbis Kállay (Kálnay) Imre Egerből küldött febr. 3-i és 8-i (HU-MNL-OL-E 185-1.- Kállay I. – NT -1-2.) és Gávai Imre ápr. 19-i ugyanonnan küldött (Uo. Gaway I. – NT-1.) leveleiben nincsen nyoma.

46 HU-MNL-OL-E 185-1.-Nádasdy T. – Litteratus Gy. számtartó -1. (A levél kelte „feria secunda carnisprivii”, 1530-ban az ünnep szerdára esett, így lehet a kelet márc. 7-e is, esetleg febr. 28-a is.)

47 Vö. 1530. júl. 22-i levelével: HU-MNL-OL-E 185-1.-Kápolnay F. – NT. -1.

48 „Castellani istius castris dicunt se esse fideles regie maiestati et tenere castrum regie maiestati et velle reddere quando videbunt, dominum ipsorum liberum participetis, hec cum domino Francisco collega vestro nos expectamus in horas responsum a domino Ioanne Kallay et miramur, que sit causa tarditatum.” – Uo., a levél utóirata.

49 HU-MNL-OL-E 148-a-22.-24.

50 HU-MNL-OL-E 185 -1.-t.-8. (*ipso die Gotth* – Az adatot Szabó András Péter szívessége révén ismerem.)

51 HU-MNL-OL-E 185-1.- Nádasdy T. – Litteratus Gy. beregszászi offiális -1. „Nam ego sum revocatus a regia maiestate, dominus Kallay iussus est proficisci in Transsilvaniam ad dominum Ladislaum Nagh, nichil est scriptum, sed potestis cogitare, quod neque ipse hic manebit; rediit nuncius domini Kallay, qui dicit, quod Stephanus de Bathor respondit regie maiestati se velle restituere arcem et si voluisset regia maiestas, ut ad manus meas daretur, non me recusasset.”

52 „Dominus Homonnay non venit, hodie ero in Debreczen, cras in Wasarhely in vado Tissie, Lune Bude, etc., committatis domino Francisco, ut cum Laurentio Barbiel nostro habeat mutuum intelligentiam etc.” – HU-MNL-OL-E 185-1.- Lasky J. – NT.-1.

53 „Rediit nuncius domini Ioannis Kalay ab Sthefano Samley, qui sibi scribit, quod castrum Munkach non opus est expugnare bombardis, quare ipse esset castellanus et castrum servabit pro rege et nostro, pro alio tamen vult solus habere in manibus.” – Uo.

54 „Dominus Lachky graviter egrotavit, qui cum caëpisset convalescere, rursus more suæ gentis vino se ingustavit et recidivavit, sed tamen hodie melius habet, licet heri de eius vita desperabam.” – HU-MNL-OL-E 185-1.- Bachmegeyi Ben. – NT.-1.

is mielőbb térjen vissza.)⁵⁵ Nádasdy valamikor május végén ismét Husztra ment, ahol a következő hónap elején⁵⁶ még ott volt, de egyik levelében már arról tájékoztatta szervitorait, hogy indulni akar Tokaj várába.⁵⁷ Június 24-én Huszt város levele alapján már elhagyta a várost.⁵⁸

Összefoglalva tehát elmondható, hogy Vitéz János királyi kapitány uralkodói parancsra az 1530. év első felében Bereg és Máramaros megyéknek az addig az Ártándi testvérek kezén volt uradalmait és jövedelmeit foglalta le és biztosította Nádasdy Tamás részére (ezért táborozott Beregszászon és Huszton is egy ideig), illetve a várak ügyében Nagy Lászlónál – ő minden bizonnyal azonos béli Nagy Lászlóval⁵⁹ – és somlyói Bátor István erdélyi vajdánál – akinek szintén voltak érdekeltségei a munkácsi uradalomban – járt Erdélyben.

Függelék

A kiadás során az eredeti szövegen mindösszesen annyit változtattam, hogy a római számmal szereplő összegeket arab-számokkal írtam át. A fél forintok minden esetben áthúzott „j” betűként (j) szerepelnek.

Hosszában félbehajtott papírlap három oldalán. HU-MNL-OL-DL 32647. (Gyűjteményekből [P és R szekcióból és állagtalán fondok], Ismeretlen provenienciájú iratok.)

(1)

Regestrum super introitus pecuniarum regie maiestatis manibus egregii domini Iohannis Wytez de Kyskallo assignatarum de¹ Bereg diversis temporibus et de Maromorosiensis comitatibus

Item de manibus exactoris dice regie maiestatis in comitatu de Bereg idem Iohannes de Kyskallo habuit fl. 356,5.

Item diversis temporibus manibus eiusdem domini Wythez de restantiis dice regie maiestatis Maromorosiensis dati sunt fl. 124 et den. 24.

Item taxa oppidi Hwzth fecit in toto fl. 148.

Item de taxa Wysk et Thechew manibus prefati domini Wythez dati sunt fl. 226.

Summa in toto facit fl. 854,5 et den. 24.

Item idem dominus Wythez Kallay fuit in servitiis regie maiestatis² et in eisdem servitiis dedit servitoribus suis fl. 320.

(2) Item equitibus domini Homonnay soluti sunt fl. 105.

Item peditibus eiusdem domini Hom(onn)ay trina vice dati sunt fl. 156,5.

Item peditibus haydonibus diversis temporibus dati sunt fl. 53.

Item portatoribus litterarum versus Budam ac dominos Laczky et Nadasdy fl. 20,5.

Item³ manibus camerariorum ad Rona ad cidendas sales diversis temporibus dati sunt fl. 50.

Item manibus Gregorii presbiteri, factoris domini Nadasdy dati sunt fl. 40.

Iohanni Werebely ad rationem suorum servitorum diversis temporibus dedi fl. 47,5 et den. 25.

Item Andree Ilosway ad rationem regiam dedi fl. 4.

Item Francisco Balog et Nicolao Bely ad regiam rationem dedi fl. 28.

(3) Item ad coquinam eiusdem domini Wythez tam in Bereg-zaz, quam in Hwzth expositi sunt fl. 31 et den. 9.

¹ Utána, minden bizonnyal Máramaros megye nevének leírása után áthúzva: *comitatu*. ² Utána áthúzva: *in partibus*. ³ Így szerepel.

55 „Dominus Laczky convaluit, qui rogavit me, ut nomine suo hæc ad te scriberem: Ego ibo Constantinopolim, tu venias quanto citius poteris. Venerant Viennam duo millia et ducenti pedites Hispani, alii expectantur per Danubium, erant in toto sex millia, parant expeditionem contra nos. Rex moritur famæ in Debreczen rediens des(!) aliquid impensarum famulis meis et tu quamprimum redeas. Vale.” – Uo. 2.

56 HU-MNL-OL-E 185-1.- Nádasdy Tamás – Perneszyth Gy. -1. (1530. jún. 6.)

57 HU-MNL-OL-E 185-1.- Nádasdy Tamás – Zybryk B. és Gergely -1. (1530. jún. 5.: *Nam nos hic non morabimur et castro Thokay subvenire volumus.*)

58 HU-MNL-OL-E 185-1.- Huszt mezőváros – NT. -1.

59 HU-MNL-OL-P 11-XIII.-SubAV-105. [A Balassa család által lajstromozott iratok]; HU-MNL-OL-P 11-VII.- 2.-43.-a/3.; HU-MNL-OL-E 148-a-739.-23/3.